

Babylonisch zwijgen of: de zuster van Selma (2)

De vraag was of tijdens de Golfoorlog van 1991 belangrijke kunstschatten verwoest of verdwenen waren. De vorige keer zette ik mijn eerste stappen op zoek naar het antwoord, maar ik kwam met weinig zekerheid thuis. Om te beginnen zweeg de UNESCO, de aangewezen organisatie om zich om de wereldcultuur te bekommeren. De Leidse Babylonio-

logen die ik ondervroeg waren duidelijk bang om voor een Iraaks karretje te worden gespannen. Ze bagatelliseerden elk bericht over mogelijke oorlogsschade en wilden nog anoniem blijven ook.

Twee Amerikaanse tijdschriften maakten melding van ernstige schade aan plaatsen in Irak van kunsthistorisch wereldbelang. Het eerste, *The Journal of Art*, ging af op niet nader aangeduide Iraakse bronnen. Het tweede, *Archeologia*, had het verhaal van de archeologe Selma al-Radi, die niets met eigen ogen had gezien maar door haar zuster per brief op de hoogte was gebracht. Het was iets maar niet genoeg, ik wilde betrouwbare gegevens uit de eerste hand. Maar ik begon me ook af te vragen wat er precies schuil ging achter al die omzichtigheid, dat terzijde schuiven, dat doodzwijgen. Alleen de nog altijd dreigende klauw van het niet-bedwongen monster?

Inmiddels' was er een zeer degelijk artikel verschenen in het Franse blad *Archeologia*. De schrijver, Alain-Charles Lefevre, zou aanvankelijk naar Irak gaan in het gevolg van een UNESCO-missie, die eerst werd uitgesteld en uiteindelijk nooit is vertrokken. Toen is Lefevre alleen gegaan. In *Archeologia* beschrijft hij wat hij met eigen ogen zag en wat hij hoorde van de Directeur van Oudheden in Irak en van museummensen. Bij het artikel zijn meer dan twintig door de schrijver zelf genomen foto's afgedrukt.

Lefevre bekeek in Irak zowel de antieke kunst als de islamitische (vanaf de middeleeuwen). Hij heeft foto's gemaakt van beschadigingen aan onder meer de tempel van Hatra, sculpturen voor het paleis van Nimrud en aardewerk uit de Sumerische tijd (vanaf 3500 voor Christus). In het museum van Basra trof Lefevre nog vier oudheidkundige objecten aan uit de collectie van 4000 stuks. Eveneens in Basra vond hij eeuwenoude moskeeën gebombardeerd, in Mosul zelfs een complete historische wijk en twee kerken. In Ninivé heeft Lefevre gezien dat de gemelde beschadigingen aan de kerk van de Ongelovige Thomas niet verzonden waren: deze oudste kerk van Irak was zwaar beschadigd door bominslagen.

Mijn pogingen om met Lefevre in contact te komen mislukten. Ik wilde mijn neiging om hem te geloven toetsen. Zou het Rijksmuseum van Oudheden zo'n artikel niet ook kennen en er een mening over hebben? Ik belde en kreeg een nieuw staaltje van Babylonisch zwijgen te horen, of beter gezegd van Babylonisch verdringen want het was een agressieve vorm. 'Die berichten over verwoestingen in Irak zijn pure roddel. Iemand heeft ze in omloop gebracht, een keer op een middag rond half zes bij een borrel in de buurt van Fleetstreet. Daarop zou de UNESCO een onderzoek verrichten maar dat is niet gebeurd. Vervolgens is dat artikel verschenen in dat Franse tijdschrift, maar daarin kan niets worden hard gemaakt. Het is of vanuit Bangla Desh wordt beweerd dat Nederland onder water staat.'

Ik besloot naar Parijs te gaan om mensen van de UNESCO te polsen over het verslag van Lefevre, die in feite in zijn eentje de missie naar Irak had uitgevoerd. Maar toen ik eenmaal door de UNESCO-gebouwen liep kreeg ik een zwaar hoofd van de alles doordringende geur van bureaucratie en ambtenarij. Ik begreep in één klap dat geen enkele in dit gangenstelsel ontwikkelde activiteit ooit ergens toe zou leiden, en dat

ook het persoonlijk onderhoud met de Irak-specialist waarnaar ik op weg was op niets zou uitlopen. En inderdaad, meneer Bulenzi wist A niet en kon B niet zeggen. Ik vroeg hem waarmee hij zich in zijn dagelijks werk zoal bezighield.

Meneer Bulenzi antwoordde dat hij werkte aan een plan om satellietfoto's te maken van beschadigde historische gebouwen in Irak. Professor Gulini van het Centro Scavi e Ricerche Archeologiche di Torino zou het onderzoek gaan uitvoeren voor \$ 700.000. Ik vroeg of hij de foto's kende die in *Archeologia* hadden gestaan. 'Wij geloven alleen UNESCO-foto's,' zei meneer Bulenzi. Hij zei dat ik, als ik nog meer wilde weten, beter kon gaan praten met zijn baas, meneer Zulficar.

Dat leek me een goed idee. Maar toen ik weer op de gang stond vroeg ik me plotseling af waarom ik me niet eens tot het vijandelijke kamp zou wenden. Ik kon er wel vanuit blijven gaan dat dat per se onbetrouwbaar was, maar om wat voor reden eigenlijk?

De Iraakse ambassadeur bij de UNESCO kon mij meteen ontvangen. Zijn kamer was volgepropt met zware gepolitoerde palissander meubelen. Centraal stond een monitor, waarop je een jonge lijfwacht door de gang zag trekkebenen. Oorlogsinvalide vermoedelijk. Onder het portret van Saddam Hoessein overhandigde meneer Al-Adhami mij een lijst waarin door de Golfoorlog veroorzaakte schade aan Iraaks cultuurgood werd opgesomd.

De lijst vermeldt beschadigde musea (13), gestolen bibliotheken (6), gestolen antiquiteiten (uit 9 musea) en door bombardementen direct of indirect beschadigde archeologische gebouwen (8) en gebieden (10). Ik merkte op dat die antiquiteiten vooral door opstandige Iraakezen gestolen waren, na de oorlog. Meneer Al-Adhami begon nu door zijn tanden te spreken en mij aan te wijzen bij ieder woord. Hij vroeg of ik soms ook dacht dat het Iraakezen waren geweest die onlangs bij verzamelaars in Amerika kunstvoorwerpen uit Irak hadden aangeboden.

Inderdaad had ik in een krantebericht gelezen dat antieke kunstvoorwerpen uit Irak in Amerika op de markt waren verschenen. Dat zou zijn bevestigd door veilinghuis Sotheby's in New York en door de archeoloog McGuire Gibson van het zeer belangrijke Nabije Oosten Instituut in Chicago. In hetzelfde bericht stond dat Koerdische en sjititische rebellen de voorwerpen uit de musea hadden geroofd en ze hadden doorverkocht aan Amerikaanse militairen.

Met het verhaal van mijn bezoek aan de Iraakse ambassadeur kwam ik bij meneer Zulficar. Hij was verantwoordelijk voor het werven van UNESCO-fondsen en probeerde geld bij elkaar te krijgen ter ondersteuning van de Koerden. Met nauwelijks ingehouden woede zei hij: 'Al-Adhami heeft u niet verteld dat de grootste schade is aangericht door Iraakse tanks, zoals Iraakse tanks ook vijftigduizend opstandige Iraakezen massaal hebben afgeslacht.' Ik vroeg meneer Zulficar of hijzelf in Irak had kunnen rondkijken. Dat niet, zei hij, maar hij kende een archeologe die dat wel had gedaan. Die moest ik beslist bellen.

Selma al-Radi vertelde mij vanuit New York dat haar zuster niets had verzonden in de brief die ze haar tijdens de oorlog had geschreven. Afgelopen jaar was ze zelf twee keer in Irak geweest en de kunsthistorische schade was enorm. Kende ik het artikel dat in het Franse blad *Archeologia* was verschenen? Dat was meer dan waar. Niet alleen uit het museum van Basra waren antieke voorwerpen geroofd maar in totaal uit negen musea. Bovendien had zij gezien dat er nieuwe beschadigingen waren aan de Ziggurat in Ur en meer scheuren dan ooit in het gewelf van Ctesiphon.

Cornel Bierens